

ԿՐԹՆԱԿԱՆ

«ԶԷ ԱՍՏ, ԱՅԼ ՅԱՐԵԱԻ»

«Այլ արդ Քրիստոս յարեցեալ է ի մեռելաց, առաջին պսուղ ննջեցելաց: Քսենոփ մարդով եղև մահ, եւ մարդով՝ յարեալուն մեռելաց: Որպէս Ադամաւն ամենեքին մեռանին, նոյնպէս եւ Քրիստոսիւ ամենեքին կենդանացին»: (Ա. ԿՈՐՆԹ. ԺԵ. 20-22):

Յիսուսի յարութեան յաղթանակը եւ փառքը յաղթանակն է նաեւ փրկարար խաչին: Ահաւաստիկ թէ ինչու յարութեան հրաշափառ լոյսը կ'արտացոլայ Գողգոթային եւ խաչին վրայ զանոնք լուսաւորելու եւ անդրակերպելու համար իրբեւ յաղթութեան գագաթի մը վրայ յաւերժական կոթող մը փրկութեան:

Յարութեան այս լոյսն է որ կարելիութիւնը կ'ընծայէ մեզի, պահ մը վերցնելու քողը որ կը ծածկէ խաչին խորհուրդը, անգամ մը եւս նայելու եւ անդրադառնալու փրկութեան գործիքին որ Հրէից դայթակալութիւն էր եւ Հեթանոսներուն յիմարութիւն (Ա. Կորնթ. Ա. 23):

Բանալու համար խորհուրդին ծալքերը, անհրաժեշտ է անդրադառնալ խաչելութեան նախնեաց դէպքերուն, որոնք կը կազմեն Աւետարաններուն ամենէն սրտագրաւ եւ զեզուն էջերը եւ մարդկային պատմութեան ամենէն յուզումնալից տառմներէն մին. վասնզի մարդը՝ մահուան կ'առաջնորդէ իր Ստեղծիչը անարդ եւ ստորնացուցիչ ձեռով մը եւ որուն համար Աւետարանիչը կ'ըսէ նսալի մարգարէի յայտնութենէն թէ. «ոչ հակառակեսցի եւ ոչ աղաղակեսցէ, եւ ոչ ք լուիցէ ի հրապարակս զբարբառ նորա: Զեղէզն ջախջախեալ ոչ փշրեսցէ, եւ զպատարոյն առկայծեալ ոչ շիջուցէ, մինչ եւ հանցէ ի յաղթութիւն զգատաստանն. եւ յանուն նորա հեթանոսք յուսասցին»:

Աւետարանիչները ներկայացնելով Տիրոջ չարչարանաց պատմութեան մանրամասնութիւնները, ուզած են Անոր տառապանքին մէջ ի յայտ բերել Արիւթեան, Սրբութեան եւ մանաւանդ Սիրոյ առաքիւնութիւնները: Յիսուսի հոգիին մէջ իրենց կատարելութեան հասած վսեմագոյն այս

տուեալները պիտի չճանչնայինք իրենց լիութեանը մէջ, եթէ չտեսնէինք զինքը իր տաղնապի, չարչարանքի եւ մահուան պահերուն:

Գժուարութիւններու եւ զժբախտութեանց ատեն է որ առաւելաբար ի յայտ կուգայ մարդուն ներքին կարելիութեանց ցուցադրումը: Մեր երջանկութեան ժամանակ չի գար մեր կեանքը արժեւորող փորձանիշը: Յիսուս, հակառակ քացարձակապէս անմեղ մը ըլլալուն, քաջութեամբ զիմաւորեց իր խոնարհ վախճանը, վասնզի խաչի տառապանքը զիմաւորելու հարկադրանքին տակ կը գտնուէր: Քրիստոս եւ Քրիստոնէութիւն իրենց մեծագոյն իմաստը պիտի չունենային անտարակոյս եթէ իրենց հետ չունենային խաչին խորհուրդը, այսինքն առանց տառապանքի եւ քաջութեան, համբերութեան եւ անսահման սիրոյ խորհրդանշանին:

Ոչ ոք մեր կեանքին մէջ կը վայելէ ամբողջապէս իր աշխատանքներուն արդասիքը, եթէ չեն շահուած ատոնք ճիշդով, զժուարութեամբ եւ երկունքով:

Քրիստոնէութիւնը, առանց խաչի խորհուրդին, պիտի մնար վսեմ ճշմարտութիւններու, բարոյական շատ զեղեցիկ սկզբունքներու եւ խորունկ սիրոյ մը արտայայտութիւնը լոկ: Կեանքի առեղծուածը խաչով կ'իմաստաւորուի, եւ մարդը կը դադրի սղբերգական գոյացութիւն մը ըլլալէ:

*.

Գեթսեմանի պարտէզը, զիշերային սարսուռներու, վհատութեան, ընկրկումի, մահուան եւ վտանգի ազդանշաններով, Գողգոթայի եղերադէպին սկիզբն է:

Գաղափարաց զուգորդութեամբ, Գեթսեմանին կը յիշեցնէ մեզ ուրիշ պարտէզ մը՝ Եդեմը, ուր նախամարդը ազատ էր վայելելու նախախնամութեան բոլոր բարիքները: Իսկ հոս՝ լերկ բլուրի մը ստորոտին, ձիթենիներու մթնաստուեր հովանիին ներքեւ, Քրիստոս է որ իրբեւ Աստուծոյ Որդի, աստուածային պատուիրանին անաստուածով՝ մեղքին եւ մահկանացու մարդուն փրկելութիւնը կը գնէ, ընդառաջելով չարչարանքներու, զրկանքի եւ խաչելութեան տրտում՝ այլ յաղթական փառքին: Հոն՝

հին Ազամն էր մեղանշական, վտարուած և զտապարտուած մահուան, հոս՝ նոր Ազամն է որ իր արիւնով կը պատրաստուի զենել փրկութիւնը մեղքին, ազատագրելու մարդը, բանալով անոր առջև ներուժի, փրկութեան, խաղաղութեան և յաւիտենական կեանքի փակեալ խոտուածը:

Բնականաբար Յիսուս կը զգար ճակատագրական բոլորներու մերձեցումը և ներքնապէս կը խռովէր ու ինչպէս միշտ, հիմա աւելի ևս սիրով և մասնաւոր հոգածութեամբ մը կը նայէր իր աշակերտներուն՝ որոնք պիտի աւետարանէին իր յարութիւնը և փրկութեան աւետիսը աշխարհի չորս ծագերուն: Մարդկային հոգիին ամենէն վարակիչ երևոյթներէն մին ներքին խռովքն է: Առաքեալները կը զգային մօտալուտ տագնապի մը գոլուստը, որովհետեւ ըսած էր անոնց թէ՛ «պարտ է Որդւոյ Մարդոյ բազում չարչարանս ընդունիլ, և անարգիլ յերեցանց և ի քահանայապետաց և ի դըպրաց և մեռանիլ և յերկր աւուր յառնել» (Մարկ. Ը. 31): Բայց երբեք չէին ուզեր խորհիլ և հաւատալ թէ՛-իրենց Տէրը և Վարդապետը կրնար ենթարկուիլ չարչարանքներու, խաչուիլ և թաղուիլ: Պետրոսի խոտովանութենէն ետք թէ «Դու ևս Քրիստոսնս զժուար էր ըմբռնել մահուան պատճառելիք տառապանքը. թերեւ աշակերտները աշխարհային Մեսիայի մը երազը տակաւին կ'ապրեցնէին իրենց մէջ, որովհետեւ անգամ մը ևս կը սաստէր Յիսուս Պետրոսին, երբայական յատկաբանութեամբ մը ըսելով անոր. «Երբ յետս իմ սատանայ, զի ոչ խորհիս զու գնատուծոյն, այլ զմարդկանս» (Մարկ. Ը. 33):

Եզերական գէպերու յաջորդութենէն առաջ կը տեսնենք Յիսուս իր աշակերտներուն հետ վերնատան անդորրութեան և ապահովութեան մէջ, ուր կը կատարուի Պասքը և ուր Ան քցանկալով կը ցանկայ ուտել Պասքը, վերջին անգամ ըլլալով: Որովհետեւ կարճ ժամանակի մը համար որք պիտի ձգէր զանոնք և ապա սակաւ ժամանակ մը ետք պիտի վերադառնար. բայց անոնք պիտի չըմբռնէին զարձեւալ այս երթը, մինչև որ ահանատես չըլլային Գեթսեմանիի խռովակոծ գիշերուան տուալտանքին: Մարգարէները, Սաղմոսերգուն և Յորի գրքին գերագոյն բանաստեղծը, զօրեղ

արտայայտչական երանգով մը կը նկարագրեն. Չարին յաղթանակը, զոհողութեան ոգին, քան ուրիշ որեւէ տեղ ամբողջ զրա. կանութիւններու պատմութեան մէջ, ևս այստեղ Չարին յաղթանակն է որ եզերական միջագէտով մը տեղի կ'ունենայ: Յուդա Իսկարիոփտացիի ոճրագու արարքը դարձու անախարհիքը կը կրէ իր վրայ:

Տառապանքը և ներքին խռովքը կը տիրակալեն Յիսուսի. հոգիին, Գերագոյն անմեղն է ան, որ մինչև այն ատեն կատարած էր չօրը կամքը, ծառայած էր մարդոց, բժշկելով և յայտնելով արքայութեան՝ երկնքի անանց թագաւորութեան աւետիսը: Այժմ կը պատրաստուէր մահուան, ինքզինքը կը զգար մինակ և լքեալ: Քիչ ժամանակ վերջ պիտի մօտենար վախճանը: Կը դեղնէր իր կամքը. — «Եւայր, եթէ հնար է անցոյ զբաժակս զայս յինչն, Բայց ոչ իմ կամք, այլ քոյդ լիցիս»: Գերագնացապէս մարդկային է աւետարանիչին նկարագրութիւնը երբ Յիսուս իր առանձնութեան մէջ այսպէս կ'աղաղակէր: Մեծագոյն զոհողութիւնը արեան զոհողութիւնն է: Այսպէս է որ առաքեալները մարտիրոսացան, զինուորները կը հերոսանան երբ իրենց հայրենիքին համար կը զոհուին: Այսպէս է զարձեւալ որ մեծ ճշմարտութեան համար մեռնողները կը սրբացուին: Խաչին վրայ իսկ չունեցաւ Յիսուս այն մարդկային տկարութիւնը զոր Գեթսեմանիի տագնապը ի յայտ բերաւ իր մէջ. վանդի մարդկայնօրէն մօտալուտ տագնապի մը մեր մէջ յառաջացուցած տակնուվրայութիւնն ու խռովքը յաճախ աւելի մեծ են քան նոյնինքն վտանգը:

Յուզիչ տեսարան մըն էր արդարև. ինչո՞ւ վսեմ և անմեղ այս հոգին՝ — Յիսուս —, այնքան արիական անապատի փորձութեանց մէջ, աննրկիւղ Տաճարէն դուրս վտարելու բոլոր սեղանաւորներն ու վաճառորդները, անվիհեր՝ սատանայի չարակամութեանց դէմ, և ի վերջոյ այնքան հանդարտ՝ վերնատան մէջ իր յաւիտենական կտակը ըրած պահուն, այժմ ինչո՞ւ կ'երկմէր ու քրտինքը կը հոսէր իր ճակտէն արեան կայլակներու նման:

Ոչ միայն Յիսուս, այլ մարմնապէս շատ աւելի տկար մարդեր հոգեկան քաջութեամբ մը զիմաւորած են մահը: Առաքեալներու,

սուբյեկտներու, մարտիրոսներու սպանութեամբ ճշմարտութիւնը էէր վերնար այս աշխարհէն: Ոչ ոք կրնայ Գաղափարը և Ճշմարտութիւնը սպանել: Կը սպանուի մարմինը, տուրք ոչ ոքին: Ասոր համար էր որ Յիսուս բայց ոչ ոքին՝ երկնչիք յայնցանէ որք սպանանեն զմարմին և զողի ոչ կարեն սպանանել: Եթէ առաքեալները ականատես վկայներ եղան իրենց Տիրոջ չարչարանքին, խաչելութեան և մահուան, պահ մը խառնեցաւ անոնց հատաքը: Ուրեմն ա՛յս էր վախճանը այնքան հոգեին փարած իրենց վարդապետին ուսուցումներուն:

Այս էր սակայն: Մահը եթէ գերագոյն տառապանքն է մարդուն համար այս աշխարհի մէջ, է նոյն ատեն նաեւ մխիթարական երևոյթ մը վասնզի Քրիստոս մահուամբ զմահ կոխեաց եւ յաբուրեամբն խելով մեզ զկեանքս պարգեւեաց: Խաչը հետեւաբար եղաւ յաղթութեան նշան մը: Մահը դուռ մըն է որմէ անդին կը սկսի յաւիտեանական կեանքը: Կենելութեան երկու կերպերու մէկէն միւսը անցման կէտ մը: Եթէ վայրաշարժ մը մտած է փապուղիի մը մէջ, չի նշանակեր թէ դադրած է յառաջ երթալէ, պիտի շարունակէ իր գնացքը լոյսին ելլելու համար ուրիշ կողմէ մը: Ճիշդ այդ փապուղին է մահը ձգուած ընդմէջ երկու կեանքերուն: Սակայն եթէ դառն է այդ անցքը մեզի համար, որքա՛ն աւելի Յիսուսի համար որ անքն է յաւիտեաններուն, որ արդար էր բացարձակապէս, և մարդոց հանդէպ անսահման իր գութին, իր սիրոյն համար անցուցաւ այդ դռնէն, Իրմէ ետք մահուան սարսափը չքացնելով և վերստին ապրելու, անմահանալու յոյսը պարգեւեց մարդկութեան:

Առանց խաչի խորհուրդին և մահուան չկայ յարութիւն: Ամէն յաղթանակ ունի իր Գողգոթան: Առանց տառապանքի յաղթանակողը, կ'ըսեն, առանց փառքի յաղթանակած կ'ըլլայ: Որպէսզի ծրածանի երփներանգ գեղեցկութիւնը փայլի երկնակամարին վրայ, անհրաժեշտ են տեղատարափներ: Անուշահոտութիւն մը չի բուրբուր առանց ծաղիկներու ճմլումին: Նմանապէս մեծ փոթորիկներ տեղի պիտի ունենան մեծ ծովերու վրայ որպէսզի հաստատուի միահնձան խաղաղութիւնը: Եւ ի վերջոյ, որպէսզի հասկը ուսմանայ, անհրաժեշտ է որ սերմը մեռնի. այս է օրէնքը կեանքին:

Ճշմարտապէս կ'ապրին անո՛նք միայն, որոնք զիտեն քաջութեամբ զիմագրաւել մահը, անո՛նք որոնք մեռնիլ զիտեն յանուն գերագոյն սկզբունքներու, բարոյական մեծ գեղեցկութեանց, յաւերժական արժէքներու ի խնդիր:

Որքա՛ն խմտաւալից է Առաքեալին խօսքը որ կ'ըսէ «Վասն Քո մեռանիմք զօր հանապազ» (Հռովմ. Ը. 36):

Յիսուս ինքզինքը ամբողջութեամբ նուիրեց մարդոց փրկութեան մեծ գործին. իբրեւ լոյս եկաւ աշխարհ, բայց մարդիկ մութը և չարը նախընտրեցին, որովհետեւ անոնց գործերը չար էին. ապա ուրեմն երբ թոյլ չտուին որ ապրի իրենց համար և ապրեցնէր զիրենք... մեռցուցին զԱյն: Կեանքի մէջ ծանր փորձառութիւններու զինով է որ կը խելամտիք իրողութիւններ ըմբռնուի, եթէ անցեալի փորձառութիւններէ օգտուիլ չենք զիտեր, որովհետեւ մինչ և այսօր կը խաչենք մեր Տէրը բանիւ և գործով. կ'անաստենք իր պատուիրանները, կ'ուրանանք զԱյն, կը դաւենք:

Կը մեղանչենք և կը դաւենք: Նորէն կը խաչենք մեր Տէրը:

Սոկրատ մոլեխիկ խմեց: Մարգարէներ քարկոծուեցան: Յիսուս խաչուեցաւ: Սուրբեր խարոյկ բարձրացուեցան: Գրիգոր Լուսաւորիչ չարչարուեցաւ: Կ'անցնին բրանակալութիւնները, կ'անցնին այս աշխարհի փառքերը. կը մնայ ճշմարտութիւնը. գերագոյն ճշմարտութիւնը, — Խաչն ու արիւնալի Գողգոթան և անոնցմով պայմանաւոր Յարութեան փառքը: Երբ կը հաւատանք այս աշխարհի ունայն փառքին և կ'ուրանանք մեր խաչեալ Փրկիչը, մենք կը մնանք այն գերեզմանին մէջ որ մեր մեղքերով կը գոյացնենք և չենք արժանանար մեր Տիրոջ յարութեան փառքին: Այս է խաչին խորհուրդին պատգամը:

Սխալ են բոլոր անոնք որոնք խաչին խորհուրդը կը մօտեցնեն հնութեան մէջ իմաստասիրական դրութիւններէն Ստոյիկութեան. անզգայութեան վիճակ մը չէ գիտակցաբար մահուան ընդառաջելը: Խնչ իմաստ պիտի ունենար այն ատեն «Մահ իմացեալ անմահութիւն է» քրքաւորութիւնը: Առաքեալները եթէ չուենային ճշմարտութեան խորունկ և անրեկանելի հաւատքը, պիտի չմարտիրոսուէին: Անոնք տեսած և

չօչափած էին իրենց յարուցեալ Տիրոջ վեր-
քերը: Ամենէն մեծ ապացոյցը տեսնողին
և շօշափողին կազմած՝ ստուգութեան վե-
րածուած հաւատքն է: Անոնք յարութեան
ճշմարտութիւնը իրենց կեանքի գնով խոս-
տովանեցան! Վարդանանք այդ ստուգու-
թեան համար մարտիրոսացան: Այս իմաս-
տով հերոսները գրօշակիրներն են գաղա-
փարաբանութեան մը: Սակայն մարտիրոս-
ներն ալ, սուրբերն ալ ունեցած են իրենց
անձկութեան պահերը, իրենց Գեթսեմանին:
Այդ տառապանքին և անձկութեան մէջ է
որ հոգին կը պայծառանայ և կ'աղնուանայ:
Բանտերու մութ խորշին մէջ, զիշերուան
մահաշուք ստուերներուն մէջ կ'ուենան
ներքին պայքար. բայց կը յաղթանակէ
կամօքը, կը յաղթանակէ ճշմարտութեան
ոգին: Եթէ Գողգոթային վրայ պարպեց
Յիսուս մահուան դռնը բաժակը ցմբուր,
Գեթսեմանիի մէջ համակերպեցաւ զայն
ըմպելու: Զոհուելու համակերպման պահը
աւելի դառն է և ահաւոր քան զոհուելու
պահը: Այստեղ է որ երևան կուգայ ճշմա-
րիտ արժէքը և աղնիւ հոգին: Առանձին են
այս հոգիները իրենց բարձրութեան գաղա-
թին, Գեթսեմանիի մէջ կամ Գողգոթայի
վրայ: Բանտի մէջ, քարկոծումներու ներքեւ
կամ խարոյկի վրայ:

Երեք անգամ աղօթեց Յիսուս Գեթսե-
մանիի պարտէզին մէջ, և երեք անգամին
ալ իր մտերիմ բարեկամները կը քնանա-
յին... Բայց պայքարը վերջացած էր,
զիտէր խոնարհութեան և հնազանդութեան
մեծ դասը աւանդել իր Անձին իսկ օրինա-
կովը, պիտի կատարէր շօքը կամօքը, պիտի
փրկէր անկեալ մարդկութիւնը. ի սպաս
պիտի չքանար մահուան սարսափը: Վեր-
նատան մէջ լուացած էր աշակերտներուն
ոտքերը, հո՛ս, ահաւասիկ կը կատարէր
շօքը կամօքը. պատգամած էր «Երանի հե-
ղերուն», հրահանգած էր մանուկի մը պէս
ըլլալ. ընդունելու համար երանուէտ կեան-
քը արքայութեան: Ի՞նչ պէս կրնար արտօ-
նել ուրեմն որ Յուդայի առաջնորդութեամբ
եկող ամբոխին դէմ Պետրոս սուր բարձ-
րացնէր: Ինք որ խաղաղութեան իշխանն
էր և վերնատան մէջ, յուզումի պահուն,
իւր յիշատակի մեծ կտակը ըրած պահուն
արտասանած էր. «Խաղաղութիւն թողում
ձեզ, խաղաղութիւն զիմ տամ ձեզ, ոչ

որպէս աշխարհն տայ, տամ ես ձեզ»: Գնաց
հանդարտութեամբ և խաղաղութեամբ քա-
հանայապետին առջև, բանտին մէջ կամ
խաչը ուսին ճամբաներէն առանց բողոքի,
առանց երկընտրանքի: Նոյնիսկ խաչին վրայ
ծայրագոյն զթութեամբ մը աղաղակեց.
«Հա՛յր թող դոցա զի ոչ զիտեն զինչ դորձեն»:

Զէին զիտեր և չէին կրնար զիտնալ ալ
զինք խաչողները թէ այդ մահուան գործիքն
էր որ պիտի առաջնորդէր իտալեալը յարու-
թեան մեծագոյն հրաշքին: Խաչին յաղթու-
թիւնն է որ ըսել կուտայ Առաքեալին «Բա-
լիցի ինձ պարծել, բայց միայն ի իմ
Տեառն, որով ինձ աշխարհ ի խաչ ելեալ է,
և ես՝ աշխարհի» (Գաղ. Զ. 14):

Ի՞նչ ուրախութիւն իւզարեւր կ'ընեւուն,
որոնց հոգիները կը թրթռային ցնծութեամբ,
երբ յարութեան աւետիսը տանելու կ'եր-
թային Յիսուսի Գերեզմանէն: «Ձե՛ս առ»,
այլ յարեաւ՝ կ'ըսէր հրեշտակը անոնց, «Ձե՛ս
խնդրէք զկենդանին ընդ մեռեալսո»:

Եմամուսի ճամբորդները նոյն ուրա-
խութեան, նոյն ցնծութեան շեշտով կ'ա-
ւետէին իրենց յարուցեալ Փրկիչը:

Առաքեալները ամէնքն ալ լեցուած
էին անօրինակ խանդով մը որովհետեւ պիտի
աւետարանէին Յիսուսի հրաշալի յարու-
թիւնը աշխարհի չորս ծագերուն և Տէրը
իրենց հետ պիտի ըլլար մինչև յաւիտեան:

Տէրը մեզի հետ է յաւիտեանէ յաւի-
տեան ու նոյն ուրախութեան շեշտով Հա-
յաստանեայց Ս. Եկեղեցին կ'աւետէ իր
գաւակներուն:

Փառք Քրիստոսի ամենազօր յարութեան:

ԶԱՒԷՆ, ՎԱՐԴԱՊԵՏ Զ.

